

در دههٔ ۵۰ قیمت برق حداقل ۳ درصد هزینهٔ خانوار بود، حالا ۰.۲۳ درصد

برق ۱۵ برابر ارزان شد؟

مهدی عبداللّهی
مدیر گروه اقتصاد

حدود ۱۰ سال پیش شاید اگر در مورد ناترازی برق و گاز گفت‌وگوی کارشناسی انجام و درخصوص آن هشدار داده می‌شد، برای عامه مردم کمتر باورپذیر بود. اما امروز با تشدید ناترازی برق و قطعی آن در ساعاتی برای خانوار و یک روز یا بیشتر برای صنایع، همگی به این موضوع ادغان داریم که باید فکری برای حل بدون تنش این موضوع کرد. پرواضح است که پاسخ بخشی از مسئله، افزایش تولید و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین ازجمله تولید برق خورشیدی و سایر تجدیدپذیرها و پاسخ بخشی دیگر از موضوع، ایجاد انگیزه لازم برای صرفه‌جویی در مصرف برق (رعایت مصرف اندازه، افزایش بهره‌وری تجهیزات مصرفی خانوار یا بنگاه‌ها یا اصناف) است. اما کارشناسان می‌گویند در دنیای واقعی تحقق این دو موضوع نیازمند یک اصلاح است. این اصلاح، اصلاحات تدریجی در حوزه قیمت انرژی است. به اعتقاد کارشناسان، قیمت‌گذاری صحیح انرژی ازجمله برق از مهم‌ترین ابزارها جهت برنامه‌ریزی جامع برای استفاده صحیح و کارا از برق (بهیگی مصرف) و هدایت صحیح سرمایه‌گذاری‌ها برای تأمین تقاضای برق (بهیگی تولید) به‌حساب می‌آید. زیرا قیمت یک تکنیک به اصطلاح نرم برای مدیریت تقاضا در بلندمدت بوده و نیز بهترین علامت برای هدایت سرمایه‌گذاری هاست. می‌توان گفت که قیمت برق بر مدیریت مصرف مشترکان، تحلیل - هزینه فایده نیروگاه‌ها و تأسیسات برق مؤثر بوده و بقا و دوام صنعت در گرو تنظیم دقیق قیمت‌های برق و متعاقباً نتایج مطلوب اجتماعی و اقتصادی آن است. نتایج گزارش پیش رو قابل تأمل است، به طوری که سهم هزینه برق از هزینه‌های خانوار طی ۶ دهه اخیر سقوط ۹۰ درصدی داشته است، گرچه بخشی از آن به واسطه بهبود فناوری و کاهش قیمت تمام شده برق بوده، اما مقایسه این مقدار با سهم آن از هزینه خانوار در دیگر کشورها نشان می‌دهد برق ارزان، علت العلل ناترازی فعلی این صنعت است.

قیمت برق ۹۲ درصد ارزان‌تر از سال ۱۳۵۷!

برای تصور چالش‌های قیمت‌گذاری در صنعت برق، کافی است نگاهی به داده‌های نرخ برق که وزارت نیرو منتشر کرده، ببندازیم. در گزارش پیش رو «فرهیختگان»، داده‌های بلندمدت وزارت نیرو از نرخ برق و داده‌های هزینه-درآمد مرکز آمار ایران را با هم مقایسه کرده است. نتایج مقایسه موارد قابل تأملی را نشان می‌دهد. طبق این داده‌ها، سهم ۳۰۰ کیلووات ساعت مصرف برق (الگوی مصرف ماهانه) از هزینه خانوار در سال ۱۳۵۲ حدود ۶٫۶ درصد بوده است. به عبارتی، از کل هزینه‌هایی که خانوار در سال ۱۳۵۲ داشت، ۶٫۶ درصد از آن مربوط به هزینه ماهانه برق بوده است. این مقدار تا سال ۱۳۵۷ به ۲٫۷ درصد می‌رسد و میانگین سهم آن بین سال‌های ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۷ حدود ۳٫۷ درصد است. این مقدار بین سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۸۳ حول و حوش ۱ تا ۱٫۵ درصد بوده که تا سال ۱۳۸۹ به نیم درصد (دقیقاً ۰٫۴۸ درصد) از درآمد ماهانه خانوار می‌رسد. با اجرای طرح هدفمندسازی یارانه‌ها، این مقدار افزایش یافته و به حدود یک درصد می‌رسد، اما در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ این مقدار به تدریج کاهش یافته و باز هم به حدود نیم درصد بر می‌گردد و پس از آن، با اقدامات ضدقیمتی دولت، این مقدار به ۰٫۲۳ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده است.

اگر سهم هزینه برق از هزینه‌های خانوار در دو سال ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ را با دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در نظر بگیریم، سهم هزینه ۳۰۰ کیلووات ساعت مصرف برق خانگی از حدود ۳ درصد از هزینه‌های خانوار به ۰٫۲۳ درصد رسیده که یک افت ۹۲ درصدی را تجربه کرده است. به عبارتی، اگر سهم برق را از هزینه‌های خانوار در نظر بگیریم، حالا برق ۱۳ برابر ارزان‌تر از سال‌های انتهایی رژیم پهلوی است. این اعداد و ارقام در محاسبه به روش قیمت ثابت نیز برقرار است، به طوری که متوسط فروش یک کیلووات ساعت برق به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ در سال ۱۴۰۲ در بخش خانگی ۹۴ درصد ارزان‌تر از سال ۱۳۵۷ بوده، این میزان برای بخش کشاورزی ۹۶ درصد ارزان‌تر است، در بخش عمومی ۸۱ درصد ارزان‌تر، متوسط کل ۷۹ درصد ارزان‌تر، در بخش صنعتی ۵۹ درصد ارزان‌تر و در بخش تجاری نیز کمترین مقدار را با ۲۵ درصد ارزان‌تر از سال ۱۳۵۷ دارد. گرچه ممکن است گفته شود در آن سال‌ها به واسطه هزینه‌های مربوط به پایین بودن فناوری، قیمت تمام شده برق بالا بوده، اما اگر نسبت هزینه برق و انرژی از هزینه‌های خانوارها در کشورهای دیگر را محاسبه کنیم، اعداد بسیار قابل تأملی به دست می‌آید. برای مثال، طبق گزارش اتحادیه اروپا، قبوض انرژی نقش حیاتی در بودجه خانوارها ایفا می‌کنند، به طوری که برق، گاز و سایر سوخت‌ها حدود ۵٫۵ درصد از کل هزینه‌های خانوارها در اتحادیه اروپا طی سال ۲۰۲۳ تشکیل می‌دهند. این امر به ویژه برای خانوارهای کم‌درآمد اهمیت دارد، زیرا آن‌ها باید سهم بیشتری

مدیر مسئول:

محمدامین ایمانجان‌ی

قائم‌مقام مدیرمسئول:

مسعود فروغی

سر‌دبیر:

محمد ذکیم‌زاده

تلفن و فکس:

۰۲۱) ۶۲۹۹۹۴۹۵

کدپستی:

۱۱۳۵۶۳۳۸۱۶

چاپ:

چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی

نشانی:

خیابان حافظ،پایین‌تر از جمهوری

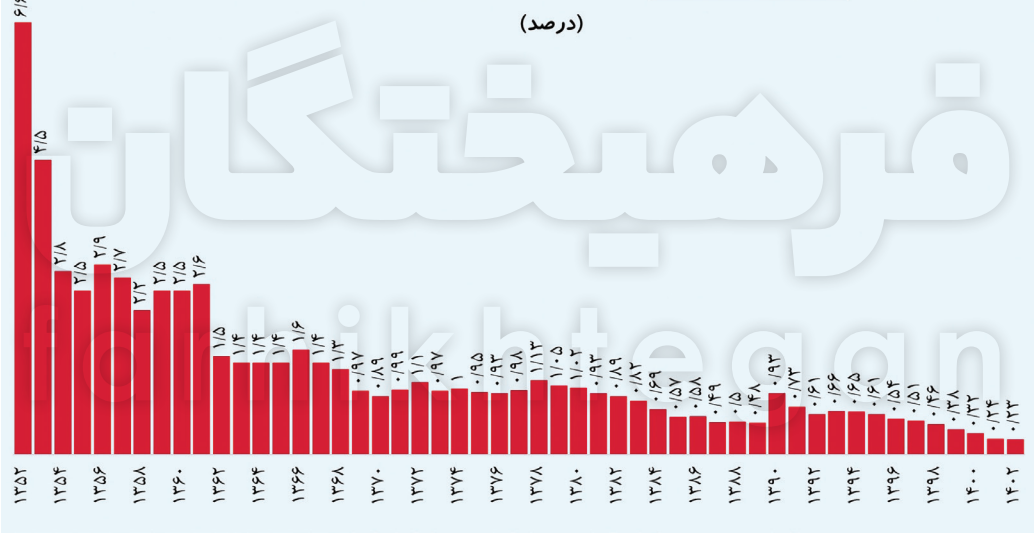
رویمروی ساختمان‌بورس

ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم

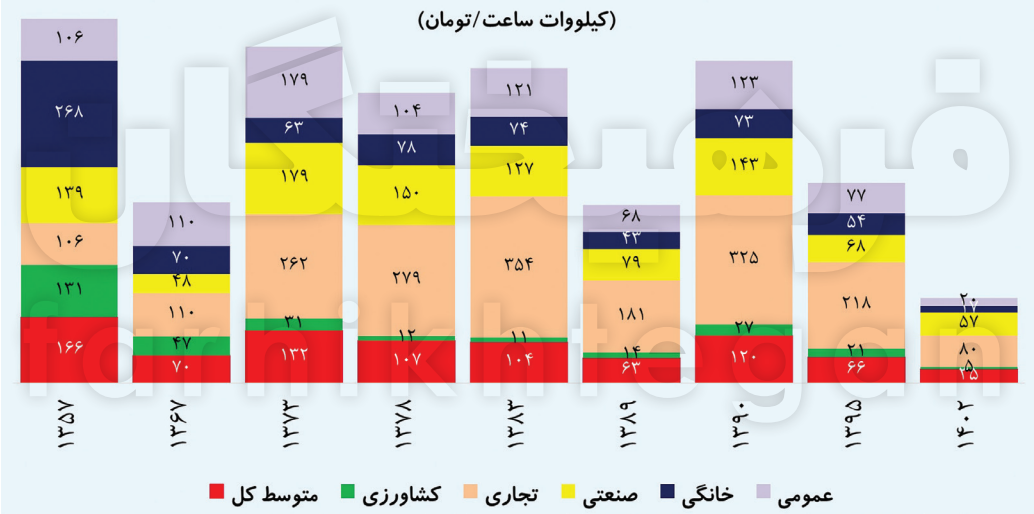
در دههٔ ۵۰ قیمت برق حداقل ۳ درصد هزینهٔ خانوار بود، حالا ۰.۲۳ درصد

برق ۱۵ برابر ارزان شد؟

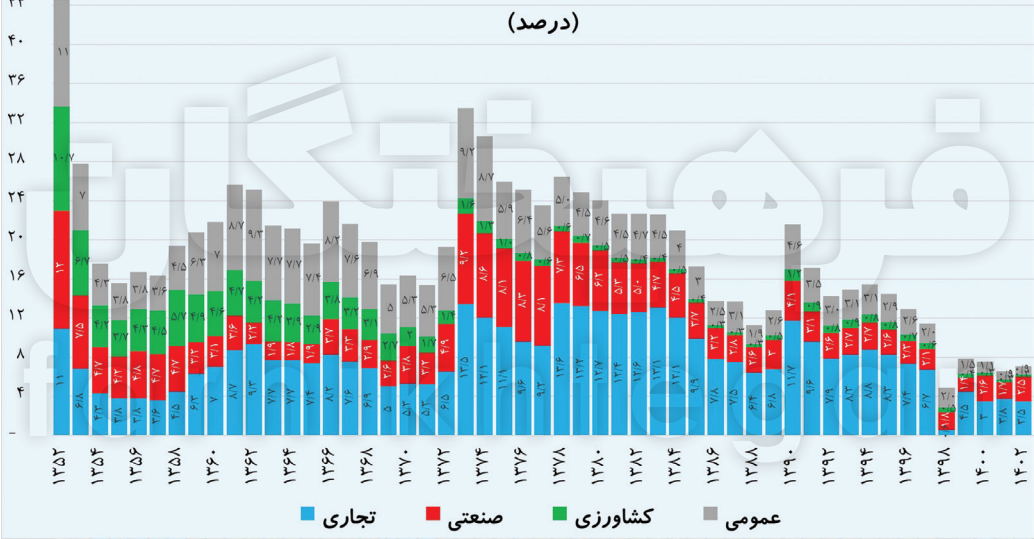
سهم قیمت ۳۰۰ کیلوات ساعت مصرف برق ماهانه خانگی از کل هزینه یک ماهه خانوار

متوسط نرخ فروش هر کیلووات ساعت برق به قیمت‌های ثابت ۱۳۹۵

نسبت قیمت ۳۰۰ کیلووات ساعت برق غیر خانگی به هزینه ماهانه خانوارهای شهری کشور

رسیده و پس از آن روند نزولی خود را طی می‌کند و تا اینکه در سال ۱۴۰۲ این مقدار ۰٫۲۳ درصد بوده است.

اگر نرخ فروش برق را به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ محاسبه کنیم، متوسط نرخ فروش هر کیلووات برق با یک روند نزولی از سال ۱۳۵۷ تاکنون رویه‌رو بوده است. این روند در سال‌های ۱۳۷۳، ۱۳۸۳، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ و ۱۴۰۲ محاسبه شده که نتایج حاکی از آن است که بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ نرخ‌ها به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ حدود ۷۵ درصد سقوط پیدا کرده است.

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد علاوه بر سال‌های ۱۳۵۷، ۱۳۸۳، ۱۳۸۹، باید سال ۱۳۹۷ را نیز یک نقطه‌عطف در تاریخ اقتصادی صنعت برق ایران و به طور کلی حوزه انرژی نام برد؛ چراکه پس از شروع تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ و جهش ارزی و افزایش سطح عمومی قیمت‌ها، دولت سعی کرده قیمت‌های کالا و خدمات خود را برای افزایش رفاه افراد، افزایش چندانی ندهد. موضوعی که منجر به سقوط سهم قیمت برق از هزینه‌های خانوار شده است.

این سال‌ها و به ویژه سال ۱۳۵۲ به بعد مصادف با جهش صادرات نفت و فوران درآمد‌های نفتی است که شاه‌علاوه بر غرق شدن در افکار متوهمانه تمدن بزرگ، زبان‌سازی بخش‌های مختلف دولت را با درآمد‌های نفتی پوشش می‌دهد. نقطه‌عطف دوم را شاید بتوان به سال ۱۳۸۳ نسبت داد. ۵ دی ۱۳۸۳ در آن زمان مجلس هفتم، طرح تثبیت قیمت‌ها را در قالب بودجه ۱۳۸۴ گنجانند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد با اجرای این طرح، نسبت قیمت برق به هزینه‌های خانوار روند کاهشی را در پیش گرفته است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد پس از اجرای این طرح، نسبت قیمت برق به درآمد بیشتر از شاخص وضعیت فعلی بوده است، بدین معنی که عمده‌ترین دلیل افزایش خوش‌بینی افراد انتظار به بهبود شرایط در سه ماه آتی است. به نظر می‌رسد این موضوع بیش از هر چیز در نتیجه خوش‌بینی افراد در خصوص دستیابی به توافق در مذاکرات شکل گرفته است. در این شرایط نحوه مدیریت انتظارات افراد در دوره مذاکره با اهمیت خواهد بود. پیشنهاد می‌شود دولت محترم در دوره مذاکره با به کارگیری سیاست ارتباطی مناسب از ایجاد خوش‌بینی مفرط جلوگیری کند.

نتایج نشان می‌دهد شاخص اعتماد مصرف‌کننده در بهار ۱۴۰۴ به ۱۳۶ واحد رسیده است که نسبت به زمستان گذشته (۶۲ واحد) افزایش قابل توجهی داشته و بیانگر افزایش خوشبینی مصرف‌کنندگان نسبت به شرایط اقتصادی کشور است. همچنین شاخص وضعیت فعلی اقتصادی، که براساس ارزیابی مصرف‌کنندگان از عملکرد اقتصادی گذشته و وضعیت بیکاری محاسبه شده، به ۱۳۰ واحد رسیده و در مقایسه با زمستان ۶۵ واحد) رشد چشمگیری داشته است. شاخص انتظارات مصرف‌کننده

این بهبود ناشی از عوامل مختلفی است؛ ازجمله شرایط اقتصادی کلان و انتظارات مثبت به خصوص در نتیجه کاهش نوسانات بازارهای ارز و دارایی. نکته قابل تأمل آن‌که افزایش در شاخص انتظارات به مراتب بیشتر از شاخص وضعیت فعلی بوده است، بدین معنی که عمده‌ترین دلیل افزایش خوش‌بینی افراد انتظار به بهبود شرایط در سه ماه آتی است. به نظر می‌رسد این موضوع بیش از هر چیز در نتیجه خوش‌بینی افراد در خصوص دستیابی به توافق در مذاکرات شکل گرفته است. در این شرایط نحوه مدیریت انتظارات افراد در دوره مذاکره با اهمیت خواهد بود. پیشنهاد می‌شود دولت محترم در دوره مذاکره با به کارگیری سیاست ارتباطی مناسب از ایجاد خوش‌بینی مفرط جلوگیری کند.

نتایج نشان می‌دهد شاخص اعتماد مصرف‌کننده در بهار ۱۴۰۴ به ۱۳۶ واحد رسیده است که نسبت به زمستان گذشته (۶۲ واحد) افزایش قابل توجهی داشته و بیانگر افزایش خوشبینی مصرف‌کنندگان نسبت به شرایط اقتصادی کشور است. همچنین شاخص وضعیت فعلی اقتصادی، که براساس ارزیابی مصرف‌کنندگان از عملکرد اقتصادی گذشته و وضعیت بیکاری محاسبه شده، به ۱۳۰ واحد رسیده و در مقایسه با زمستان ۶۵ واحد) رشد چشمگیری داشته است. شاخص انتظارات مصرف‌کننده

این شاخص براساس نظرسنجی از مصرف‌کنندگان به دست می‌آید. نظرات درباره شرایط فعلی ۴۰ درصد و انتظارات از شرایط آتی ۶۰ درصد باقیمانده شاخص را تشکیل می‌دهند. شاخص اعتماد مصرف‌کننده اطلاعات دقیقی در خصوص دیدگاه مصرف‌کنندگان - با توجه به وضعیت کلی اقتصاد و وضعیت مالیی خانوار آن‌ها - ارائه می‌دهد.

درواقع این شاخص از طریق ارائه اطلاعات لازم به تصمیم‌گیرندگان و پیش‌بینی‌کنندگان اقتصادی در مورد شرایط اقتصادی حال و آینده و در نتیجه تعیین سیاست‌های عمومی و همچنین تصمیم‌گیری‌های تجاری نقش مهمی ایفا می‌کند. در نهایت، «اعتماد مصرف‌کننده» یکی از شاخص‌های کلیدی محسوب می‌گردد و از سوی نهادهای مختلفی در بسیاری از کشورها به طور گسترده پیگیری و نظارت می‌شود. در نهایت اینکه، این شاخص می‌تواند به دولت و تصمیم‌گیرندگان بخش خصوصی کمک کند تا بهتر بتوانند به ارزیابی عملکرد خود بپردازند و در راستای فعالیت‌های آینده برنامه‌ریزی کنند.

افزایش شاخص اعتماد مصرف‌کننده و مؤلفه‌های آن در بهار ۱۴۰۴ نسبت به زمستان، نشان‌دهنده کاهش احساس عدم اطمینان و افزایش خوش‌بینی مصرف‌کنندگان نسبت به وضعیت اقتصادی و آینده آن است.